

Waśniów – wieś w Polsce położona w województwie świętokrzyskim, w powiecie ostrowieckim, siedziba gminy Waśniów. Od 1351 do 1869 miasto. W latach 1975-1998 Waśniów położony był w województwie kieleckim.

Herbem Waśniowa obrano białego łabędzia w polu czerwonym, kroczącego w prawo (heraldycznie).

Etymologicznie nazwę własną Waśniów (XIX-wieczne źródła notują również wariant Waśniew) należy uznać za dzierżawczą, wywodzącą się pierwotnie od prasłowiańskiego wyrazu waśń (a pośrednio od przezwiska Waśń), oznaczającego niezgodę, zwadę, kłótnię lub spór (bezpośrednio od wyrazu wada, wadzić się, czyli kłócić).

Przyjmuje się, iż pierwszymi mieszkańcami terenów dzisiejszego Waśniowa oraz całej gminy Waśniów byli Słowianie, którzy napłynęli tu w V wieku, a począwszy od wieku VII zaczęli przechodzić od uprawy żarowo-wypaleniskowej do ornej, a także rozpoczęli proces łączenia sąsiadujących grup rodowych we wspólnoty terytorialne, zwane na tym terenie opolami. Dzięki badaniom archeologicznym prowadzonym na tym terenie w latach 50., 60. i 70., potwierdzono ślady osadnictwa i hutnictwa z okresu rzymskiego m.in. w Waśniowie.

Waśniów jest jedną z najstarszych miejscowości województwa świętokrzyskiego i Polski. Pierwsze wzmianki o Waśniowie pochodzą z 1145 roku. Zachowane z tego okresu dokumenty podają, iż Waśniów (prope Vasnov; w 1146 forum Wasnowe; w 1147 Wasnow forum cum villa = targowisko Waśniów z wsią) był wówczas targowiskiem. Wtedy to książę Mieszko III Stary – syn Bolesława Krzywoustego – nadał Waśniów katedrze gnieźnieńskiej. Waśniów należał wówczas do prężnie rozwijających się wczesnośredniowiecznych ośrodków kościelnych i targowych.

Wkrótce potem ok. 1147 miejscowość stała się własnością kanoników regularnych z Trzemeszna. W roku 1348 klasztor ten wkłada na wójta w Lubieniu obowiązek odbycia jednej podróży do Waśniowa rocznie w sprawie klasztoru.

7 stycznia 1351 roku Kazimierz Wielki wydał w Krakowie dokument nadający osadzie Waśniów prawa miejskie średzkie i wójtostwo.

W tym czasie przez Waśniów i ziemię waśniowską wiodły najstarsze piastowskie szlaki handlowe. Z Sandomierza i Opatowa w kierunku Polski centralnej można się było wówczas dostać na dwa sposoby. Pierwszy prowadził przez Mominę, Waśniów i Tarczek lub przez Jeżów, Grzegorzowice, Starą Słupię i podnóżem gór do Tarczka (dalej do Sulejowa i Żarnowa). Wybierając drugi trakt (z którego korzystali głównie zakonnicy ze Świętego Krzyża, posiadający kościół i winnice w Sandomierzu) jechało się przez Piotrów, Rzepin i Wąchock – także w kierunku Żarnowa, lecz znacznie bliżej koryta rzeki Kamiennej.

W 1409 roku, w czasie wyprawy pod Grunwald, do Waśniowa zawitał król Władysław Jagiełło.

W 1432 roku Waśniów (w drodze zamiany) dostał się w posiadanie klasztoru w Wąchocku.

W 1467, z inicjatywy króla Kazimierza Jagiellończyka, Waśniów otrzymuje przywilej organizowania drugiego jarmarku i ranga miasta zwiększa się.

Zapiski z lat 1475 i 1552 potwierdzają, że już wówczas w Waśniowie funkcjonowała szkoła początkowa.

Długosz podaje, iż miasteczko Waśniów posiada kościół parafialny drewniany pw. św. Piotra. Dziesięcinę z łąnów miejskich w wysokości 10 grzywien pobierał opat wąchocki. Pleban miał wówczas rolę i łąki. Rozległa natenczas parafia obejmowała, oprócz miasta, 25 wsi.

W 1523 roku Waśniów nawiedził ogromny pożar, który strawił ok. 80% zabudowy miasteczka. Ze względu na poniesione straty, Waśniów na 10 lat został zwolniony z obowiązku płacenia należnych podatków, ale mimo tego miastu nie udało się już odzyskać dawnej dynamiki rozwoju.

W roku 1578 od 3 przekupni soli, 2 palących gorzałkę, 3 rzeźników, 4 rzemieślników, 3 komorników i 2 łąnów miejskich Waśniów płacił 4 floreny i 24 grosze. Był zatem biedną i małą miejsciną.

W 1633 roku w nieodległym folwarku Gaj (należącym do dóbr Chocimów, a dziś już nieistniejącym) urodził się, a potem mieszkał, wybitny XVII-wieczny poeta barokowy Wespazjan Kochowski.

Jedną ze swoich fraszek, wydaną w zbiorze *Niepróżnujące próżnowanie*, Kochowski zatytułował właśnie Waśniów:

„Darmo to Zoil mówi zazdrościwy,
Iżeby Waśniów nasz miał być waśniwy.
Gorzalka waśni, gdy we łbie zamąci,
To wtenczas z musu szwagier szwagra trąci.”

Potop szwedzki i zaraza z 1705 roku doprowadziły Waśniów do niemal kompletnej ruiny. Nie pomogło potwierdzenie przez królów: Augusta II Mocnego, Augusta III (w 1761) i Stanisława Augusta Poniatowskiego dawnych przywilejów miasta. Życie gospodarcze przeniosło się do nieodległych ośrodków przemysłowych zlokalizowanych wzdłuż rzeki Kamiennej. Klęski miasta dopełnił kolejny pożar z 1840 roku.

W wyniku III rozbioru Polski Waśniów znalazł się pod panowaniem austriackim. W 1809, wraz z Nową Galicją, został włączony do Księstwa Warszawskiego, by w roku 1815 znaleźć się na terytorium nowo utworzonego Królestwa Polskiego (powiązanego z Imperium Rosyjskim unią personalną). Słownik geograficzny Królestwa Polskiego podaje, iż w 1827 roku Waśniów liczył 42 domy i 295 mieszkańców. Najbliższa stacja pocztowa i stacja drogi żelaznej znajdowała się w oddalonym o ok. 10 wiorst Ostrowcu.

Przed 1865 rokiem wchodził w skład klucza pękoślawnickiego dóbr rządowych Kunów.

W czasie powstania styczniowego stacjonował tu dyktator Marian Langiewicz oraz oddział Karola Kality Rębajły.

Na miejscowym cmentarzu parafialnym znajduje się mogiła łącznika z powstania styczniowego – Maksymiliana Budzisz (vel. Budziszewskiego). Jego brat Piotr Budzisz prowadził w pobliskiej Mominie karcznię, która stała się wyśmienitym punktem kontaktowym dla powstańców. Informacje tam zbierane i przekazywane przez Maksymiliana były źródłem cennych wskazówek dla miejscowych oddziałów powstańczych. Maksymilian Budzisz zmarł w roku 1912 w Zajączkowicach w wieku 99 lat.

W 1869 roku, za czynny udział miejscowej ludności w powstaniu styczniowym, władze carskie odebrały Waśniowowi nadane mu 518 lat wcześniej prawa miejskie.

Pod koniec XIX wieku Waśniów był osadą miejską w powiecie opatowskim, gminie i parafii Waśniów, leżącej w odległości 7 wiorst od Kunowa. Waśniów miał wówczas 36 domów, 386 mieszkańców i 301 mórg ziemi. Tymczasem w Waśniowie Poduchownym – dawnym probostwie – były wówczas 2 domy, 16 mieszkańców oraz 56 mórg ziemi włościańskiej.

Gmina Waśniów z kolei miała 8604 morgi rozległości (w tym 4353 morgi stanowiła ziemia dworska) oraz 3734 mieszkańców (z czego 233 było pochodzenia żydowskiego). Sąd gminny okręgu IV mieścił się wówczas w Kunowie, a stacja pocztowa w Ostrowcu.

W skład gminy wchodziły następujące miejscowości: Boleszyn, Boleszyński Gaj, Broniowice, Bukowie, Chocimów, Czajęczyce, Czachów, Jamy, Kotarzyn, Małe Jodło, Nosów, Pękosławice, Piotrów, Prusinowice, Szeligi, Waśniów, Wióry, Wojciechowice, Zagaje Grzegorzewskie, Zagaje Boleskie i Zajączkowice.

Krótkie ożywienie gospodarcze przyniosły Waśniowowi lata międzywojnia, kiedy to w miejscowości powstały Ochotnicza Straż Pożarna (1926), czy pierwsze kółka rolnicze, a także prężnie rozwijał się ruch ludowy, organizujący życie mieszkańców.

Księga adresowa Polski z 1928 roku podaje, iż Waśniów (z przynależnościami Broniewice i Nosów) był osadą miejską w powiecie opatowskim. Najbliższy sąd pokoju miał swoją siedzibę w Ostrowcu, a sąd okręgowy w Radomiu.

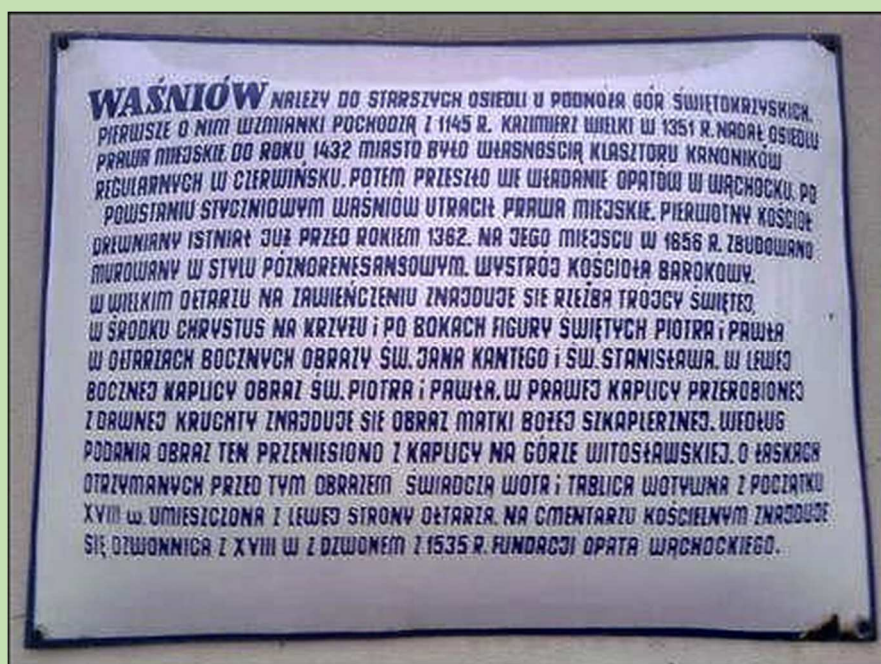
Waśniów miał wówczas 580 mieszkańców. Najbliższa stacja kolei żelaznej, urząd pocztowy i telegraficzny znajdowały się w oddalonym o 14 km Ostrowcu nad Kamienną. W samym Waśniowie był natomiast urząd telefoniczny, Ochotnicza Straż Ogniowa (jej komendantem był St. Koterba) oraz młyny.

Targi odbywały się tutaj co drugi wtorek.

Ówczesnymi właścicielami ziemskimi na tych terenach byli: Albin Bonczewski (w jego posiadaniu znajdowały się dobra Szeligi – 91 ha), Gustaw Ośniałowski (dobra Chocimów – 226 ha), **Tadeusz Reklewski** (majątek Czajęczyce – 156 ha), **Wincenty Reklewski** (dobra Nosów i Szarotka – 1600 ha, Wojciechowice – 124 ha i Zajączkowice – 171 ha).

W 1995 roku Waśniów uroczyście obchodził swoje 850-lecie, a w 2005 – 860-lecie.

Kościół parafialny pw. Świętego Piotra i Pawła – początkowo drewniany, odnotowany po raz pierwszy w 1145 r. w dokumencie nadania wsi przez księcia Mieszka III klasztorowi w Trzemesznie.

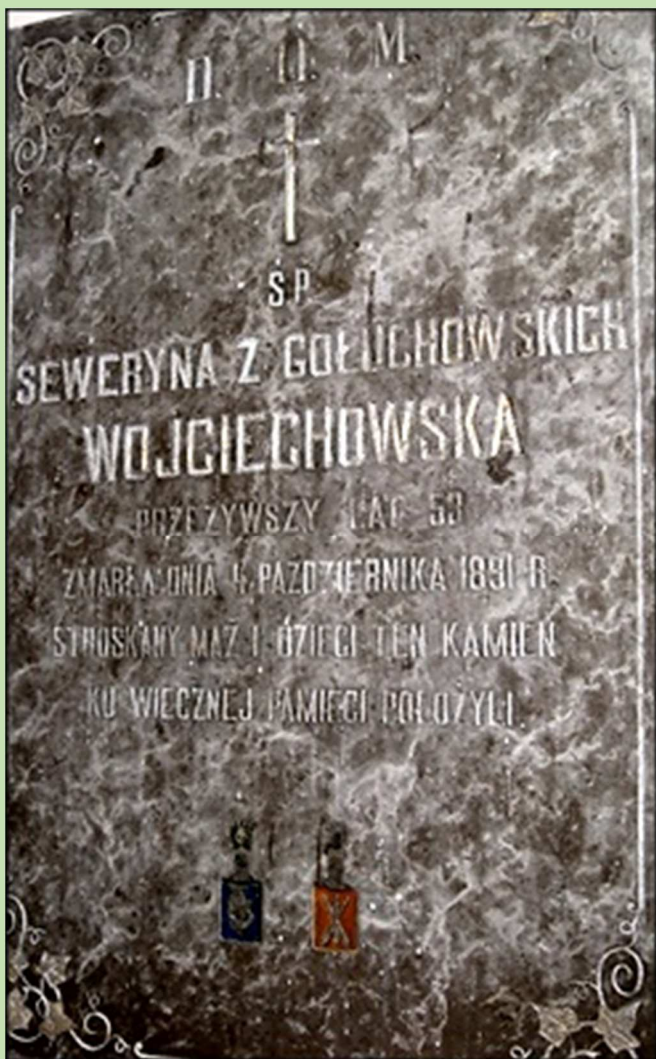
W 1656 r., na miejscu dawnej świątyni (dzięki staraniom proboszcza Benedykta Delegowicza) stanął kościół murowany z kamienia pw. Świętego Piotra, w stylu późnorenesansowym. Wystrój kościoła barokowy. W prezbiterium ołtarz główny z drugiej połowy XVIII wieku, składający się z licznych prześwitów, bramek oraz rzeźb.

W 1882 roku kościół rozbudowano, a w latach 1971-1975 restaurowano.

Na prawej stronie kaplicy MB Szkaplerznej
znajdują się tablice nagrobne Jakuba Gołuchowskiego
i Seweryny Wojciechowskiej z d. Gołuchowskiej

Na jednej z bram na teren kościelny
znajduje się napis upamiętniający
zamordowanie Wincentego Reklewskiego
w obronie miejscowego proboszcza

